

International Journal of Languages' Education and Teaching

ISSN: 2198 - 4999

April 2016, Volume 4, Issue 1, p. 144-159

SEMIOTIC AND SEMANTIC ANALYSIS OF TREE CONCEPT IN DEDE KORKUT BOOK

DEDE KORKUT KİTABI'NDA AĞAÇ KAVRAMININ SEMİYOTİK VE SEMANTİK AÇILIMI¹

Servet KARÇIĞA²

ABSTRACT

The study of semiotics and semantics in Linguistic starts with Ferdinand de Saussure in the modern sense. Semiotics, known also as semiology, has the answer to the question how a sign that is present in the mind come into existence in immediate memory. According to this, signs comprise of signifier that is acoustic sound system and of signified that carries the meaning of a concept. In semiotics which is also a subject of sociology some of the signs have conventional features. The figurative usage of signs takes an important place in these conventional features. Semantic, shortly described as a science that analyzes meaning, is one of the most debatable fields of Linguistics. What gives rise to this discussion is the thought of meaning changes according to individuals and context. Dede Korkut book is a magic mirror that reflects worldview of Turks with the knowledge it includes. Those who know this book in all its parts will be able to find a lot of information regarding Turkish language, history, mores, belief system, mythology e.t.c. With this aspect, this book functions as a handbook of Ghuzz Turks. Some concepts take place with their figurative features in Dede Korkut and one of them is tree. The concept of tree provides significant clues as to belief system of Ghuzz Turks. Besides, this concept attracts notice since it used in nearly all the field of social life. In this study firstly information about importance and place of Dede Korkut in Turkish Literature will be discussed Later, semiotic and semantic will be analyzed with the aspect of this study. Finally the concept of tree in Dede Korkut will be analyzed with the aspect of semantic and semiotic.

Key Words: Dede Korkut Book, semiotics, semantics, the concept of tree.

¹ Bu makale, yazarın 2015 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde kabul edilen "Dede Korkut Kitabı'nın Anlam Bilimsel Çözümlemesinde Kavram Alanının Rolü" başlıklı doktora tezinden yararlanılarak üretilmiştir.

² Arş. Gör., Dr., Murat Hüdavendigar Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-mail: servet.karçığa@mhu.edu.tr

ÖZET

Dil biliminde semiyotik ve semantik çalışmaları, modern anlamda Ferdinand de Saussure'le başlar. Gösterge bilimi olarak da bilinen semiyotikte zihinde var olan bir göstergenin anlaksal bellekte nasıl oluştuğu sorusunun cevabı vardır. Buna göre, göstergeler işitimsel ses dizgesi olan gösterenle kavramın anlam boyutunu içeren gösterilenden oluşur. Toplum bilimin de konusu olan semiyotikte kimi göstergeler uzlaşım sal özellikleriyle yer alır. Bu uzlaşım sal özelliklerin başında göstergelerin simgesel kullanılması vardır. Kısaca anlamı inceleyen bilim olarak bilinen semantik, dil biliminin en tartışmalı koludur. Bu kolu tartışmalı kılan neden anlamın kişilere ve bağlama göre değişeceği düşüncesidir. Dede Korkut Kitabı sadece söylendiği ve yazıldığı dönemler itibarıyla değil, içeriğindeki bilgilerle Oğuz Türklerin dünya görüşünü aksettiren sihirli bir aynadır. Ona nüfuz etmesini bilen onda Türk tarihine, örf ve geleneklerine, inanç sistemine, mitolojisine vb. konulara ait birçok bilgi bulacaktır. Bu yönüyle bu eser, Oğuz Türklerine ait bir el kitabı gibidir. Dede Korkut Kitabı'nda kimi kavramlar simgesel özellikleriyle yer almaktadır. Eserde simgesel özellikleriyle kullanılan kavramlardan biri de ağaç kavramıdır. Ağaç kavramı, Oğuz Türklerinin inanç sistemine dair önemli ipuçları vermektedir. Ayrıca bu kavram toplumsal hayatın hemen her alanında kullanılmasıyla da dikkat çekmektedir. Bu çalışmada, öncelikle Dede Korkut Kitabı'nın Türk edebiyatındaki yeri ve önemi hakkında bilgi verilecektir. Sonra semiyotik ve semantik hakkında bu çalışmaya bakan yönüyle değerlendirmelerde bulunulacaktır. Daha sonra da Dede Korkut Kitabı'nda ağaç kavramı, bir milletin dünya görüşünü ortaya koyan kavram alanı kuramı yöntemiyle semiyotik ve semantik açıdan incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut Kitabı, semiyotik, semantik, ağaç kavramı.

1. Giriş: Dede Korkut Kitabı

Türk dili ve edebiyatında hakkında araştırma yapılan eserlerin başında Dede Korkut Kitabı gelir. Araştırmacıların ilgi odağı olan Dede Korkut Kitabı'nı bu kadar önemli kılan nedenleri yine bu eser hakkında araştırma yapan kişilerin görüşlerine müracaat ederek açıklayalım:

Muharrem Ergin nakleder: "Türk Edebiyatının en büyük âlimi Prof. Dr. Köprülü'nün, derslerinde söylediği bir söz vardır: Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut'u öbür gözüne koysanız, yine Dede Korkut ağır basar." (Ergin, 1998: 5) Ergin'e, göre Dede Korkut Kitabı, Türk dili ve edebiyatının özellikle de dil hususiyeti yönüyle, emsalsiz bir şaheseridir. (Ergin, 1998: 8)

Şükrü Elçin, Dede Korkut Kitabı'nı, Türk Edebiyatının hiç şüphesiz, en ehemmiyetli eserlerinden biri olarak görür. (Elçin, 1997: 29)

Nihat Sami Banarlı için, Dede Korkut Kitabı edebiyatımızda ve edebiyat tarihimizde bir millî hazine değeriyle ışıldayan bir eserdir. (Banarlı, 1998: 339)

Orhan Şaik Gökyay'a göre "Dede Korkut Destanları, Türk dilinin ve edebiyatının, Türklerin örf ve adetlerinin, Türk ahlak ve törelerinin, inançlarının, kahramanlıklarının, kısacası su katılmamış Türk hayatının olduğu gibi verildiği bir eserdir." (Gökyay, 2006: 7)

Türk kültür dünyasının en önemli, (en) değerli ve (en) başta gelen şaheseri şüphesiz Dede Korkut Kitabı'dır diyen ve eserin paha biçilmez bir değeri olduğunu söyleyen Saim Sakaoğlu bunu eserin çok cepheli olmasına, edebiyattan dile, gelenekten atasözüne, tarihten coğrafyaya, hâsılı pek çok alana kaynaklık etmesine bağlar. (Sakaoğlu, 1998: 6)

Ahmet B. Ercilasun için Dede Korkut Kitabı "edebi türlerin padişahıdır." (Ercilasun, 1998: ix)

Fatma Özkan'a göre eserde Türklere ait düğün ve yas adetlerinden, aile hukukuna, giyim-kuşamdan yemeklere, ekonomik hayattan ticarete, dinî inançlardan değerler sistemine ve topyekûn yaşama biçimine kadar pek çok hususta bilgi olduğu için bu eser, Türkler hakkında bilgi veren bir ansiklopedidir. (Özkan, 2011: 199)

Dede Korkut Kitabı, Dresden ve Vatikan olmak üzere iki nüshadan oluşmaktadır. Biz bu çalışmamızda Dresden nüshasını esas alacağız.³ Dresden nüshasının tam ismi "Kitab-ı Dedem Korkut âlâ Lisan-ı Taife-i Oğuzan"dır. Bu eser, bir mukaddime ile on iki destansı hikâyeden oluşmaktadır. Bunlar:

1. Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyı
2. Salur Kazanun Evi Yağmalandığı Boy
3. Bay Büre Beg Oğlu Bamsı Beyrek Boyı
4. Kazan Beg Oğlu Uruz Begin Tutsak Olduğu Boy
5. Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Boyı
6. Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Boyı
7. Kazılık Koca Oğlu Yegenek Boyı
8. Basat Depegözi Öldürdüğü Boy
9. Begil Oğlu Emrenün Boyı
10. Uşun Koca Oğlu Segrek Boyı
11. Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz Çıkardığı Boy
12. İç Oğuz Taş Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boy

2. Semiyotik ve Semantik

Gösterge kelimesi Türkçe sözlükte, "a. 1. Bir şeyi belirtmeye yarayan şey, belirti, im, işaret: 'Bu, yeterince cesur olamadığının bir göstergesi olabilir' 2. Bir durumla ilgili çeşitli aşamaları gösteren liste, icmal. 3. ekon. Bir gelişimi gösteren nicelikler veya değerler arasındaki ilişki, endeks, indeks. 4. Dil b. Anlamı biçimin, gösterenle gösterilenin kaynaşmasından oluşan dil birimi, belirtke. 5. fiz. Bir aracın işlemesiyle ilgili bazı ölçümlerin sonucunu kendiliğinden gösteren araç, müşir." anlamlarına gelmektedir. (TDK, 2011: 973) Görüldüğü üzere gösterge kelimesi beş farklı anlamda kullanılmaktadır. Aslında bu beş farklı anlamın bir ortak noktası vardır. O da bir durum için işaretlerden veya ipuçlarından yola çıkarak bir çıkarımda

³ Dresden nüshası olarak Sadettin Özçelik'in *Dede Korkut Araştırmalar, Notlar/ Dizin/ Metin* adlı eseri esas alınmıştır.

bulunmaktadır. Bir insanın mutsuz olduğunu yüz ifadelerinden anlayabiliriz. Bir grafiğe bakarak bir ülkenin ekonomisi hakkında bilgi sahibi olabiliriz. Kullandığımız bir arabanın benzin göstergesine bakarak arabanın deposundaki benzin durumunu kestirebiliriz. Tabi bunları yapabilmek için verilen örneklerle bizim daha önce deneyimlerimizin olması veya o bilgilerin zihnimizde var olması gerekir. İşte burada devreye gösterge kavramı girer.

Gösterge biliminin, “Avrupa dillerindeki karşılığı olan semiotik (Almanca), semiotique ve semiologie (Fransızca), semiotics (İngilizce) terimleri, Eski Yunancadaki semeion sözcüğüne dayanır. Semeion, Eski Yunancada gösterge, işaret anlamına gelir.” (Erkman-Akerson, 2005: 49) Gösterge bilimi, “toplum yaşamı içinde ele alınan, gösterge dizgelerini inceleyen ve anlamlanmayı ele alan dal” (Vardar, 2007: 106) olarak tanımlanır. Burada üzerinde durulması gereken kavram gösterge kavramıdır. Gösterge, Batıda özellikle Avrupa’da Saussure’le gündeme gelmiş ve ondan sonra geliştirilmiş bir kavramdır. Saussure için gösterge, “Kavramla işitimi imgesinin birleşmesidir.” (Saussure, 2011: 109) Daha kapsamlı bir tanımla gösterge terimi “dilbilim alanında bir gösterilen ya da kavram ile bir gösteren ya da işitimi imgesi arasındaki birleşimden doğan ögeyi belirtmek için kullanılır; daha genel olarak da kendi dışında bir şey gösteren öge için kullanılır.” (Vardar, 1979: IX) Burada göstergenin bileşeni olan iki kavram karşımıza çıkmaktadır: Gösteren ve gösterilen kavramları. “Aslında “dil göstergesi bir nesneyle bir adı birleştirmeyi, bir kavramla bir işitimi imgesini birleştirir.” (Saussure, 2011: 107) Bu gösterge birleşiminde işitimi imgesi gösterene, kavram da gösterilene denk gelmektedir. Ve bu iki kavram arasında “iki yönlü anlamsal bir kendilik” (s. 107) bulunmaktadır ve bu iki öge, “birbirine sıkı sıkıya bağlıdır ve birbirini çağırır.” (s. 108)

Kulağa gelen sesle zihinde oluşan kavramın çok kısa süre içerisinde gerçekleştiği için anlamsal tabiri kullanılmaktadır. Pierre Guiraud bu durum için “Gösterge, anlamsal imgesini canlandırdığını bir başka uyarana bağlı uyarandır. Demek ki anlamlama ruhsal bir oluş; her şey anlıkta olup bitiyor.” (Guiraud, 1999: 24) değerlendirmesinde bulunur. Bir kavram zihinde zamanın en kısa dilimi anda oluşur. Bu kavramın zihinde canlanabilmesi için kulağa isminin gelmesi gerekir. Gösteren, göstergenin işitsel imgesidir, sesidir. Elma göstergesinin göstereni, E-L-M-A sesleridir. Bu sesler neticesinde zihnimizde bir elma resmi oluşur. Bu soyut resim de göstergenin gösterilen kısmını oluşturur. Dolayısıyla gösterge, “genel olarak, kendi dışında bir şeyi temsil eden ve dolayısıyla bu temsil ettiği şeyin yerini alabilecek nitelikte olan her çeşit biçim, nesne, olgu, vb. olarak tanımlanır. Bu açıdan, sözcükler, simgeler, işaretler, vb. gösterge olarak kabul edilir.” (Rifat, 2009: 11)

John Locke, “konuşanların genellikle sözcüklerin gerçekteki şeylerin yerini tutacağını varsayarak” (Locke, 1996: 243) hareket ettiklerini söyler. İşte, insan zihnindeki o varsayımlar birer göstergedir. O gösterge bir araca veya dil ögesine dönüşürse gönderge olur. Gösterge için “bir göstergenin belirttiği gerçek ya da düşsel nesne ya da varlık; göndermede bulunduğu bağlam ya da durumdur” diyen Berke Vardar, *sabah yıldızı* ve *akşam yıldızı* deyimleri ayrı gösterilenler (anlamlar) içermekle birlikte aynı göstergeyi (Venüs Gezegenini) belirttiğini söyler. (Vardar 2007: 104) Kısaca göndergeyi göstergenin tecessüm etmiş hali olarak tanımlayabiliriz.

Göstergeyi “iki yönlü bir ses, görüntü dilimi” (Barthes, 1979: 41) olarak tanımlayan Roland Barthes için bu terim kaypak bir terimdir. Bunun nedeni “dilbilimde, gösterilenin öz niteliği, onun özellikle ‘gerçeklik’ derecesine ilişkin tartışmalara yol açmıştır. Ne var ki, gösterilenin bir ‘nesne’ olmayıp anlaksal bir tasarım olduğu vurgulanmıştır bütün bu tartışmalarda.” (s. 37) Gösterge kelimesinin kaypak görülmesinin ve tartışılmasının nedeni gösterenden ziyade gösterilenle ilgilidir. Çünkü gösterilen kavramın zihinde kavramın anlamlanmasıyla ilgilidir. Halen tartışma konusu olan anlamı inceleyen bilim semantiktir. Semanties (anlambilimi) sözcüğü, yunanca semaphore’de de bulunan sema “sign” (gösterge)den gelir. Tahir Nejat Gencan semanın ilk anlamının im (işaret) olduğunu daha sonra anlam olarak kullanıldığını söyler. Görüldüğü üzere semantik kelimesinin kökü işaret anlamına gelmektedir ve bu yönüyle gösterge bilimin konusu olmuştur. “Dili anlam yönünden ele alan, göstergenin gösterilen bölümünü ya da içeriği eşsüremli ve artsüremli açılardan inceleyen” (Vardar, 2007: 18) anlam bilimi ile göstergebilimi arasında sıkı bir ilişki vardır. Ayrıca, anlamlandırma felsefe, mantığın, ruh biliminin konusuna da girmektedir. Anlam biliminin fonem, morfem, kelime (temel anlam, terim anlam, yan anlam ‘Eğretileme, benzetme, düzdeğişmece, aktarma’, çok anlamlılık, eş adlılık, eş anlamlılık, zıt anlamlılık ve anlam değişimleri ‘anlam daralması, anlam genişlemesi, anlam iyileşmesi, anlam kötüleşmesi, anlam kayması’), tümce, sözce ve bağlam, söylem ve metin, edim bilimsel düzeylerinde inceleme metotları vardır.

İnsanoğlu, yaratıldığı ilk günden beri dünyadaki kavramları görebildiği, işitebildiği, tadabildiği, dokunabildiği ve hissedebildiği kadarıyla anlamaya çalışmış, gözlem ve deneyimleri sonucunda kavramlara isimler vermiştir. Roland Barthes’ın, dünya göstergelerle doludur.” (Barthes, 1998: 186) sözüne benzer bir açıklama da Fatma Erkman-Akerson’dan gelir. Ona göre, “Sözcükler de, yerine göre, tek bir varlığı, yerine göre de tüm bir kümeye karşılık gelen kavramı temsil ederler, yani sözcükler de bir göstergedir.” (Erkman-Akerson, 2005: 22) Bu çalışmada ağaç kavramına giren her kelime yani her bir gösterge semiyotik ve semantik açıdan (kelime, tümce ve metin düzeylerinde) ele alınacaktır.

3. Türk Mitolojisinde Ağaç Kavramı

Eski Türkçede ağ-(yüksel-) eyleminden türeyen ağ-a-ç/ ağaç yerden yükselen, yukarı doğru çıkan, ağın anlamına gelir. (Eyuboğlu, 1998: 11) Günümüz *Türkçe Sözlük*’te ise, “Meyve verebilen, gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki” (TDK, 2011: 37) olarak tanımlanan ağaç kavramı insanlığın yaratılışından beri Türk toplumları için oldukça önemlidir. “İnsanlığın yaratılışı hakkındaki Türk düşüncesine göre Tanrı, yeryüzündeki dokuz insan cinsini, bu insanlardan önce yarattığı dokuz dallı bir ağacın gölgesinde barındırmıştır. Önce yerden dokuz dallı ağacı yükseltmiş, sonra her dalın altında bugünkü insanlığın ilk atalarından birini yaratarak, bu dokuz insana ağaç gölgesinde barınmayı bir yaratılış bilgisi halinde vermiştir.” (Artun, 2006: 75) Bu düşünceden dolayı, zamanla ağaç kutsallaştırılmış ve mitolojik dönem Türk düşüncesinde kutsal (mübarek) ağaç, Tanrı’ya ulaşmanın yollarından biri olmuştur. (Ergun, 2012: 23) Zaten, “Altay mitolojisine göre gökyüzüne doğru çok büyük bir çam ağacı yükseliyordu, gökleri delip çıkan bu ağacın tepesinde ise Tanrı Bay-Ülgen oturuyordu.” (Ögel, 1993: 90) Ağaç bir nevi gökyüzü (cennet)

ile yeryüzü arasında bir koridor işlevi görmekte; kökleri ve dalları ile yeri ve göğü birleştirmektedir. Başlangıçta, Tanrı'nın ve hükümdarın sıfatı olan kutsal ağaç zamanla tanrı kavramının kendisiyle ifade edilir olmuştur. Divanü Lügati't Türk'teki tenri kelimesinin anlamları verilirken "gözlerine büyük görünen büyük dağ, ağaç gibi şeylere de tenri adını verirler ve bu gibi şeylere secde ederler" (Ercilasun- Akkoyunlu, 2014: 501) izahı bu düşünceyi destekler niteliktedir. Tanrı(sallık)dan gücünü alan kutsal ağaç zamanla da hükümdarlığın, boyun, sülalenin, ataların temsilcisi olmuştur. (Bars: 83-85) Bu durum, Oğuz Destanı'nda karşımıza çıkar:

"Oğuz'un askerlerinden birisinin karısı hamile kalmış, kocası da savaşta öldürülmüştü. Bu savaş yerinde kadının doğum yapması yaklaşıyordu. Yakınlarda içi oyulmuş bir ağaç vardı. Kadın o ağaca gidip çocuğunu doğurdu. Çocuğu Oğuz'un yanına getirdiklerinde durumu ona anlattılar. Oğuz adını çıpçak koydu (ki çıpçak, qabuk kelimesinden çıkmıştır. Türk dilinde içi çürümüş ve oyulmuş ağaç derler. Diğer Türklerin fikrinde bütün Kıpçak kavimleri bunun neslinden olmuştur." (Togan, 1972: 26)

Yine, aynı destanın farklı bir rivayetinde Oğuz Kağan, ikinci evliliğini ormanda avlanırken, bir gölün ortasında küçük bir kara parçasında yükselen tek bir ağacın kovuğunda oturan bir kızla yapar. (Ergin, 1988: 16) Bu durum ağacın doğurganlığıyla ilgilidir. Ağacın doğurganlığıyla ilgili inanış, Uygur Türklerinde de vardır.

"Barçuk – Art Tigin, bir "Iduk – Kut" dur. Turfan' (daki Uygur devletinin Kağanlarına) "Iduk-Kut" derlerdi. Onların ataları da, eski Uygurların yerlerinde otururlardı. (Uygurların bu eski yurtlarında), Kara-Korum adlı bir dağ vardı. Bu dağdan iki nehir çıkardı. Bu nehirlerden birine Selenge ve diğerine de Tola adı verilir. Bir gece, bu iki nehir arasındaki bir ağaç üzerine kutsal bir ışık inmişti. Halk bu ışığı görünce (hemen toplanmış) ve bu ağacı beklemeye başlamışlardı. (bu ışık indikten sonra) ağaçta bir şişkinlik peyda olmuş ve ağacın gövdesi, tıpkı gebe bir kadının karnı gibi şişmişti. Gökten ışığın inmesi durmamış ve her akşam devamlı olarak (ağacın üzerine) inmeğe başlamıştı. Dokuz ay on gün geçtikten sonra, ağaçtaki bu şişkinlik çatladı ve (ağaçtan), tıpkı dünyadaki insanlar gibi beş çocuk doğdu." (Ögel, 1993: 81)

Zamanla ağaç kendisine sığınan bir anne hükmündedir. Ağaç artık doğurmakla kalmaz; anneliğin diğer fonksiyonlarını da yerine getirir. Kutsal (mübarek) ağaç artık hayat ağacına dönüşmüştür. Kutsal ağacı, dünya ağacı olarak nitelendiren Yaşar Çoruhlu bu dönüşüm arasındaki farka dikkat çeker:

"Dünya Ağacı bazen Hayat Ağacına dönüşmüş olarak anlatılır. Yalnız konunun bu kısmında önemli bir farka dikkati çekmek gerekir. Dünya Ağacı ile Hayat Ağacı birbiriyle ilişkilidir fakat birbirlerinin aynısı değildir. Birincisi kozmolojik sistemde yeri olan dünya eksenini, diğeri ise hayatın yenilenmesi, yani türemeye ya da ölümsüzlük konusuyla ilgilidir. Her ikisinin çakışan ilişkisi söz konusu kozmolojik düzenin de aynı zamanda hayatın devamlılığını ve sürekli olarak yenilenmesini sağladığıdır." (Çoruhlu, 2010: 99)

4. Dede Korkut Kitabı'nda Ağaç Kavramı

Dede Korkut Kitabı'nda ağacın konu olduğu yerlerde, mitolojik bir unsur olarak, Türklerin Kutsal Ağaç ile Hayat Ağacı inancını görmek mümkündür. Kutsal Ağaç inancının hâkim olduğu yerlerden biri, Basat'ın Depegöz'e kendisini tanıttığı yerdir:

*Atam adın sorar olsan, kaba ağaç
Anam adın derisen, kağan aslan
Menüm adum sorarısan, Aruz oğlu Basatdur. (Drs/118/1-3)*

Abdulkadir İnan'a göre Basat'ın "Atam adın sorar olsan, kaba ağaç" sözü ile Oğuz destanlarındaki Kıpçak boyunun menşei hakkında rivayet bulunan ağaçtan türeme efsanesinin ilgisi vardır. (İnan, 2013: 65) Aslında, Basat'ın bu sözü Uygurların türeyişi efsanesiyle daha örtüşmektedir. "Kara-Korum" çaylarından Toğla ve Selenga ırmaklarının arasında bulunan iki ağacın arasına gökten bir ışık iner ve zamanla orada içinde birer çocuk olan beş çadır bulunur. Bu çocuklar konuşmaya başladıkları zaman halka anne ve babalarını sorarlar. Halk, çocuklara cevap mukabilinde o iki ağacı gösterir. Bunun üzerine halk, çocukları alıp, ağaçların yanına gittiler. Çocuklar ağaçları görünce, onlara tıpkı evladın babasına gösterdiği saygıyı gösterdiler. Ağaçların karşısında diz çöktüler ve yeri öptüler." (Ögel: 74)

Dede Korku Kitabı'nda Kutsal Ağaç ile Hayat Ağacı inancının hâkim olduğu yerlerden biri de Türk edebiyatında ağaç üzerine yazılmış manzumelerin güzel örneklerinden biri olan, *Salur Kazanun Evi Yağmalandığı* boyda yer alan Uruz'un ağaçla söyleştiği bölümdür. Aşağıda verilen manzum bölümde ağaç kavramı karşımıza iki hususiyetiyle çıkar. Birincisi din ve inanç sistemiyle, ikincisi ise içtimai hayattaki yeriyile ilgilidir.

*Uruz eydür:
Mere kâfir, âmân! Tangrınun birliğine yokdur gümân! Kon meni, bu ağacıla söyleşeyim,
dedi. Çağırup ağaca soylamış, görelüm Hânum, ne soylamış:
Ağaç, ağaç derisem sana, azlanma ağaç,
Mekke ile Medinenün kapısı ağaç,
Müsâ Kelimün asâsı ağaç,
Böyük böyük sularun köprüsi ağaç,
Kara kara denizlerün gemisi ağaç,
Şâh-ı Merdân Alinün Düldülinün eyeri ağaç,
Zü'l-fikârun kınıla kabzası ağaç,
Şâh Hasanıla Hüseyinün beşigi ağaç,
Eğer erdür, eğer 'avratdur korhusı ağaç,
Başun ala bakar olsam başsuz ağaç,
Dibün ala bakar olsam dibsüz ağaç,
Meni sana asarlar, götürmegil, ağaç,
Götürecek olurısan yigitligüm seni tutsun, ağaç.
Bizüm elde gerek idun ağaç,*

*Kara hindü kullaruma buyurayidum,
Seni pare pare toğrayalaradı, ağaç. (Drs/29b/4-13- Drs/30a/1-4)*

Uruz, "Ağaç, ağaç derisem sana, azlanma ağaç," sözüyle aslında ağacın kendileri için ne derece bir öneme haiz olduğunu söylemektedir. Uruz, "Mekke ile Medinenün kapısı ağaç", "Mūsā Kelimün asāsı ağaç", "Şāh-ı Merdān Alinün Düldülinün eyeri ağaç", "Zü'l-fikārun kınıla kabzası ağaç", "Şāh Hasanıla Hüseyinün beşiği ağaç," mısralarıyla İslam inancında ağacın öneminden bahseder. Sonraki bölümde İslam inancının tesiri kaybolur ve Pervin Ergun'a göre mitolojik hafıza canlanır:

"Artık o, kadın erkek herkesin korktuğu "başına bakılsa başsız, dibine bakılsa dipsiz" ağaçtır. Üç âlemi birleştiren ağaçtır. Kâfirler Uruz'u bu ağaçta assa bile ağacın onu görmemesi gereklidir. Çünkü Tanrı'dan buyruk gelmemiştir. Yiğitliği, Tanrı'nın verdiği kut, buna engel olacaktır. Kendisinin ağacı kara hindü kullarına kestirmediği, koruduğu, ağacın da kendisini koruması ve götürmesi gerektiğini, vazifesini hatırlatması mitolojik- gerçek bilinçaltının dışavurumudur. Ağaç, böyle bir ihanette cezasız kalmaz." (Ergun, 2012: 223)

Kadın ve erkeğin korkusunun ağaç olması iki yönüyle değerlendirilebilir. Birincisi, Allah'ın El-Kahhar isminin gereği olarak şer'i cezada yer alan ağaçla dövülme cezasına bir gönderme olabilir ki Semih Tezcan böyle düşünmektedir:

"Sanıyorum burada ağaç 'sopa, kötek' anlamındadır ve kastedilen herhalde 'şeriatın sopasıdır'. Bu yüzden gerek erin gerekse kadının korkusu denmiştir. Eski ilmihal kitaplarında sopa cezası ağaç ile ifade edilir." (Tezcan 2001: s. 134)

İkincisi de, "Başun ala bakar olsam başsuz ağaç"- "Dibün ala bakar olsam dibsüz ağaç," mısralarında yer alan Kutsal ağaç inancı olabilir. Metin Ergun'a göre; "Uruz'un kültürel kodlarındaki kutsal ağacın başı ve dibi görünmez. İnanca göre onun dalları gökyüzüne Gök tanrının mekânı olan cennete ulaşmaktadır. Kökleri de yerin dibine şeytanın mekânı olan cehenneme kadar inmektedir." (Ergun: 25) O zaman, Kutsal Ağaç, kişiyi inancı gereği mükâfat yeri olan cennete veya ceza yeri olan cehenneme götürebilir.

"Bizüm ilde gerek idun ağaç" sözünden, Oğuz Türklerinin yaşadığı coğrafyaları ağaçlandırdığı anlamına ulaşabiliriz. Eski Türklerden günümüze miras kalan geleneklerden biri de Türklerin yaşadığı yerleri ağaçlandırmasıdır. Türkler özellikle evlerinin önlerine veya bahçelerine ağaç dikerler. Genelde, tek olan bu ağaç büyük ve gölgeli olur. Zamanla bu ağaç o evin simgesi haline gelir. Dede Korkut'taki "Meğer evleri önünde bir büyük ağaç vardı. (Drs/53a/3-4) sözü ağacın evin simgesi olarak kullanıldığının göstergesidir. Evin önündeki bu büyük ağaç aynı zamanda evdeki canlılığın devam ettiğinin de göstergesidir.

Kök kelimesi temel anlamda bitkileri toprağa bağlayan ve onların, topraktaki besi maddelerini emmesine yarayan klorofilsiz bölüm anlamına gelirken mecaz anlam olarak ise bir kimseyi bir yere bağlayan manevi temel güçlerin bütünü anlamına gelir.(TDK, 2011: 1493) Bu özelliğiyle kök soy, ata anlamına da gelmektedir. Türk kültüründe ağaçla insan

arasında yapısal bir ilişki vardır. Ağacın kökleri ataları, gövdesi anne babayı, dalları çocukları, yemişleri torunları sembolize etmektedir. Dolayısıyla her ailenin, her boyun, her milletin bir soyağacı vardır. Türkler soy ağacının (şecere) yanı sıra kütük ve soy kütüğü kavramını da kullanmaktadır. Bahaeddin Ögel'e göre, bunlar dilde kalmış mecazlar ile sözler ve onların sembolleridir ve bu sembollerin kullanımı, soyun, köklü, büyük ve eski olduğunu göstermek içindir. Dede Korkut Kitabı'nda Salur Kazan Oğuz Türklerinin atalarının kimler olduğunu ifade ederken ağaç kavramının bir parçası olan kökten hareket eder.

*Kazan Beg burada bir dahı soylamış, eydür:
Ak Kayanun kaplanınun erkeğinde bir köküm var,
Ortaç kırda sizün geyiklerünüz turgurmaya.
Ak Sazun aslanınun erkeğinde bir köküm var,
Taz alaca yundum turgurmaya.
Azvay kurd enügi erkeğinde bir köküm var,
Ağca yanal tümen koyunun gezdürmeye,
Ağ sunkur kuşu erkeğinde bir köküm var,
Ala ördek, kara kazun uçurmaya. (Drs/142a/8-13)*

Burada kök kavramının kendisi ile kaplan, aslan, kurt, sunkur kuşu birer göstergedir ve bu göstergeler Türk mitolojisinden izler taşımaktadır.

Dede Korkut Kitabı'nda "Gölgelice kaba ağacın kesilmesün!" duası (alkış, yom) sık geçer. Bu duanın sık geçmesi, Türklerin mitolojik hafızasıyla ilgilidir. Bu duadaki "kaba" kelimesi bir nesnenin hem eni hem de boyu doğrultusunda büyüklüğünü ifade eder ki bu ihata yani kuşatma ve çevreleme anlamına gelir. Ağacın kaba olma özelliği yaratıcının hem ulûhiyetine hem de onun kudretine bir göndermedir. Ağacın gölgelice olması onun dallarının ve dallarındaki yaprakların çok olduğu anlamına gelir. Bu özelliğe sahip olan bir ağaç canlıları hem soğuktan hem de sıcaktan korur. Bu ağaç canlılar için bir nevi sığınaktır. Ağacın bu şekilde tasvir edilmesi de yaratıcının kulunu himaye etmesi, koruyup kollamasıyla ilgilidir. Dede Korkut Kitabı'nda ağaç kavramıyla ilgili dikkat çeken bir yön de ağacın kurumması veya kesilmesi ile felaketlerin ve ölümün arasında bir ilginin olmasıdır. *Gölgelice kaba ağacın kesilmesün!* demek, "ağacın başına bir şey gelmesi, kesilmesi, devrilmesi, kurumması; han soyunun, han ailesinin üyelerinin onların himayesinde bulunan halkın yok olması demektir." (Ergun, 307) Nitekim Bamsı Beyrek on altı yıl kâfir elinde tutsak kaldığı süre içerisinde boyunda birçok felaket baş göstermiştir:

*Argap argap kara tağ[lar]un yihılmışıdı, yüceldi ahır.
Kanlu kanlu sularun soğılmışıdı, çağladı ahır.
Kaba ağacın kurumışıdı, yaşardı ahır.
Şehbâz atun karımışıdı, kulun verdi ahır.
Kızıl develerün karımışıdı, köşek verdi ahır.
Ağ koyunun karımışıdı, kuzı verdi ahır.
On altı yıllık hasretün, oğulun Beyrek geldi ahır (Drs/60b/4-9)*

Bamsı Beyrek boyuna döndüğünde felaketler son bulmuş, boyunda cereyan eden olumsuzluklar eski haline dönmüştür. Burada kut inancından söz edilebilir. Eski Türklerde kağan (hakan, han) tanrı tarafından vazifelendirilmiş yöneticilerdir. Tanrının gücü önce kutsal ağaca oradan da bu ağaçtan türeyen hanlara geçmiştir. Kutsal ağacın kuruması veya hanın başına bir iş gelmesi felaketin habercisidir.

Uşun Koca Oğlu Segrek Boyında, çocuğu olmayan insan için “Kaba ağaçda tal budağın kuruması” tabiri kullanılır. Burada Kaba ağacın bir soy veya boy ağacı olduğu aşikârdır. Segrek'in atası oğlunun doğmasıyla kuruyan soy ağacının devam edeceğini söylemektedir. Bu yönüyle ağacın tekrar yeşermesi canlılığın ve sevincin de sembolü olmuştur.

Karşu yatan kara tağun yıkılmış idi, yüceldi ahır.

Akındılı görklü suyun soğılmışıdı, çağladı ahır.

Kaba ağaçda tal budağın kurumışıdı, yaşarup gögerdi ahır. (Drs/131a/4-6)

“Depegöz görüp kakıdı. Bir ağacı yerinden kopardı. Atup elli altmış âdem helâk eyledi.” (Drs/111a/6-7) ve “Karaca Çoban zarb eyledi, kaba ağacı yeriyle yurdiyıla kopardı arkasına aldı” (Drs/27a/7-8) cümlelerinden anlaşıldığı üzere Dede Korkut Kitabı'nda ağacın kökleriyle koparılması, ilahi bir gücün sembolüdür.

Dede Korkut Kitabı'nda hayatın ve günlük işlerin kolaylaştırılması adına ağaç hemen her alanda kullanılır:

AĞACIN KULLANIM ALANI		AĞACIN DEDE KORKUT KİTABI'NDA BAĞLAMLARI
YAPI ARACI	GEMİ	<i>Ağaç gemileri oynatan su</i> (Drs/24b3) <i>Kara kara denizlerün gemisi ağaç</i> , (Drs/29b/10)
	KAPI	<i>Mekke ile Medinenün kapusu ağaç</i> , (Drs/29b/8)
	ASA	<i>Mūsā Kelimün aşāsı ağaç</i> , (Drs/29b/9)
	KÖPRÜ	<i>Böyük böyük şularun köprüsi ağaç</i> , (Drs/29b/9)
	EYER	<i>Şāh-ı Merdān Ali-nün Döldülünün eyeri ağaç</i> , (Drs/29b/10)
	KABZA	<i>Zü'l-fikārün kınıla kabzası ağaç</i> , (Drs/29b/11)
	BEŞİK	<i>Şāh Haşanıla Hüseyinün beşiği ağaç</i> , (Drs/29b/12)
	DEĞNEK, SOPA	<i>Kızılçuk değneğümce gelmez mana./ Kılıcını ne öğersin, mere kâfir?</i> (Drs/22b/4)
	ÇADIR	<i>Ukuğazın kurmuşsin</i> (Drs/57a/8) (Uk: çadırı ayakta tutan dört ağaç parçası)
	PUT	<i>Yarım kerpiç yasdukl, yonma ağaç tanrılı, köpeğüm kâfir!</i> (Drs/142b/6) (burada yonma ağaçtan kasıt ağacın yontularak put haline getirilmesi anlamı vardır.)
GÖLGELENME DİNLENME	<i>Gölgelice kaba ağacın kesilmesün!</i> (Drs/19b/3) (hemen her boyun sonunda geçen bu dua cümlesindeki <i>gölgelice</i> kelimesindeki gizil anlamı gölgelenme ve dinlenme olarak da değerlendirebiliriz. <i>Gel, bu ağaç dibinde inelüm, yiyelüm, dedi.</i> (Drs/26b/12)	

BAĞLAMA AMAÇLI	<i>Kazana gayret geldi, çobanı bir ağaca sara sara muhkem bağladı. (Drs/27a/3)</i>
YAKACAK, ATEŞ	<i>Aşam Kazan, bu ağaç ol ağacdur kim, sen kâfiri basarsın, karnun acıgur, men sana bu ağacıla yemek pişürürin (Drs/27a/11)</i>
ÖLÇÜM AMAÇLI	<i>Kâfirler yedi ağaç yer karşı geldiler. (Drs/91a/4)</i>

Dede Korkut Kitabı'nda ağaç kavramının ne olduğunu, hangi gizil (alt) anlamları ihtiva ettiğini semiyotik açıdan inceledikten sonra şimdi de metinde ağaç kelimesinin kavram alanına giren kelimeleri semantik açıdan kavram alanı kuramı yöntemiyle ele alalım.

Ağaç kelimesinin kavram alanına giren **tomar** kelimesi ağaçtan elde edilen bir nesnedir ve sopa, değnek, çubuk anlamına gelir.

Kazan bir tomar ile köpeği urdı. (Drs/25b/2)

Tal kelimesi ağacın yapraklarını ve meyvelerini taşıyan bölüm anlamına gelir. Dede Korkut'ta bu kavram kinayeli kullanılarak soyun ve hayatın devamlılığını ifade etme anlamında kullanılır.

Kaba ağaçda tal budağın kurmuşıdı, yaşarup göğerti ahır. (Drs/131a/6)

Dede Korkut Kitabı'nda ağaç kelimesinin kavram alanına giren **orman** ve **korı** topluluk anlamı ifade eden kelimelerdir. Orta Türkçe döneminde "koriğ olan ve bakımlı küçük orman" (Gülensoy 2011: 543) anlamına gelen korı kelimesinin Dede Korkut'ta, eski Türklerin koru-fiilinden türettikleri ve "av yaşağının olduğu, hayvanların korunduğu (özellikle de kutsal hayvanlar) ağaçlık" (Roux 2011: 155) anlamında kullanıldığı görülür. Dede Korkut'ta korunun etrafı çitlerle çevrilir ve burası gerek evcil gerekse yenilebilen yabancı hayvanların barınabileceği bir ağıl haline getirilir.

Kara Tekür, orada bir korı yapdurmışıdı. Uçardan kaz tavuk, yörirden geyik tavşan bu havlıya toldurup oğuz yiğitlerine bunu dam etmişıdı. Uşun Koca Oğlunun yolu bu koriya oğradı. Korunun kapusın uvatdılar, sığın, geyik, kaz, tavuk kırdılar, yediler içdiler. (Drs/129b/3-6)

Orman kelimesi, Dede Korkut Kitabı'nda ağaçlarla örtülü geniş alan anlamında kullanılır.

Ağ ormana girmişsin (Drs/57a/7)

Ala yılan sünemez anun ormanı olur (Drs/89b/12)

Alma, badem, gölgelice kaba ağaç (çınar) kayın, kavak, kızılçuk, meşe, selvi Dede Korkut Kitabı'nda geçen ağaç türleridir. Bu ağaç türlerinin özellikleri şunlardır:

Alma ağacı, Dede Korkut Kitabı'nda güzellik ve canlılık sembolü olarak kullanılmaktadır. Sevgilinin yanağı güz elmasına benzetilmektedir.

Güz almasına benzer al yanaklum (Drs/8a/11)

Güz alması gibi al yanağın tartdı yırttı, karğu gibi kara saçını yoldı. (Drs/29a/6)

Güz alması gibi al yanakların yırtar gördüm. (Drs/50a/8)

Badem ağacı, Dede Korkut'ta sevgilinin güzelliğini övmek için kullanılan bir kavramdır. Sevgilinin ağız Dede Korkut'ta bir çift (koşa) bademin sığmayacağı kadar küçüktür.

Koşa badem sığmayan tar ağızlum, (Drs/8a/10)

Sağlamlığıyla bilinen **kayın** ağacı, Dede Korkut Kitabı'nda ok yapımında kullanılır.

Üç yelekli kayın oklar atıldı, demreni düşdi. (Drs/33b/11)

Ol gün karğu dalı [sügüler], kayın ohlar atıldı, ala evren sur cıdalar süsildi. (Drs/68a/10)

Yedi gişiyile kurulurıdı menüm yayum, som altunlu bilügümden kayın talı menüm ohum. (Drs/105b/12)

Yukarıdaki örneklerden anlaşıldığı üzere "kayın ok, yer aldığı metinlerin hepsinde de hükümdarlık, kut ve güç sembolü olarak kullanılmıştır." (Ergun, 2012: 271)

Gölgelice kaba ağaç Dede Korkut Kitabı'nda ismi en sık geçen ağaçtır. Hem gölgeli olması hem kaba olması hem dayanaklı olması hem de uzun yıllar yaşayabilmesi bu ağacın bizde çınar olduğu izlenimini uyandırır. "Gölgelice kaba ağacın kesilmesün!" (Drs/19b/3) duası ile "Altun başlu ban ev vergil bu oğlana gölge olsun (Drs/11b/3-4) duası arasında bir paralellik vardır. Eserde birinci dua dokuz ikinci dua altı kez geçer. Buradan ev ile ağaç arasında bir ilgi olduğu sonucu ortaya çıkar.

Kavak ağacı, Dede Korkut Kitabı'nda bir yerde geçer. Kazan Bey methedilirken onun Ağ ormana girdiği ve ağ kavağın budağından sallanarak geçtiği söylenir. (Drs/105b/12) Kuvvetle muhtemel Ağ orman, ağ kavaklardan oluşan bir ormandır. "Kavak, ölüm ve dirilme sembolüdür. Kavağın kuruması, devrilmesi, kutun gitmesi ve ölümün; tekrar yeşermesi ise giden kutun geri gelmesi ve yeniden dirilmesi sembolüdür." (Ergun: 273) Kazan Bey'in tek başına ağ kavak ormanından kolayca geçmesi onun kut sahibi olduğunun da göstergesidir.

Dede Korkut Kitabı'nda bir yerde geçen **kızılçuk ağacı** halen günümüzde bilinen özelliği ile yer alır. Kızılçuk ağacının en belirgin özelliği hem esnek hem de dayanaklı bir ağaç olmasıdır. İnce uzun dalları değnek ve sopa yapmak için oldukça elverişlidir. Ayrıca kızılçuk ağacından yapılan değnek veya sopanın can yakma özelliği vardır. Karacuk Çoban düşmanla karşı karşıya geldiğinde düşmana elindeki kılıcın kendi elindeki kızılçuk ağacından yapılmış değnek kadar bile olmadığını söyler.

Kızılçuk değneğümce gelmez mana./ Kılıcunı ne ögersin, mere kâfir? (Drs/22b/4)

Meşe ağacı Dede Korkut Kitabı'nda renginin özelliği ile yer alır. Meşe ağacının gövdesi ve dallarının kahverenginden siyaha çalan bir rengi vardır. Düşman ordusunun rengi, Dede Korkut'ta olumsuzluk ifade eden kara ile anlatılır.

Toz yarıldı, gün gibi şıladı, deniz gibi yaykandı meşe gibi karardı; on altı bin ip üzengili keçe börkli azğun dinli kızğun dilli kâfir çıka geldi. (Drs/65b/10)

Selvi ağacı (servi) , kışın yapraklarını dökmeyen, 25 metre boyunda, ince uzun, piramit biçiminde, çok koyu yeşil yapraklı bir ağaçtır. Bu özellikleriyle selvi, Türk edebiyatının bazı dönemlerinde, salınarak yürüyen sevgilinin boyuna benzetilerek mazmuna dönüşür. Dede Korkut Kitabı'nda sevgilinin özellikleri anlatılırken bu mazmundan yararlanır:

'Berü gelgil, başum bahtı, evim tahtı!
 Evden çıkup yöriyende selvi boylum,
 Topığında sarmaşanda kara saçlum,
 Kurlu yaya benzer çatma kaşlum,
 Koşa badem sığmayan tar ağızlum,
 Güz almasına benzer al yanaklum. (Drs/8a/9)

Dede Korkut Kitabı'nda ismi geçmese de ad aktarmasıyla varlığını bildiğimiz ağaç türlerinden biri de asmadır. **(Üzüm ağacı)** Asma, ad aktarmasındaki parça-bütün ilişkisinden bağ kelimesiyle ifade edilir. Bağ "üzüm kütüklerinin dikili olduğu toprak parçası" (TDK 2011: 224) anlamına gelir. Dede Korkut'ta bağda yetiştirilen üzümler şarap yapımı için kullanılır.

Dönmesi büyük bizüm taşlarımız olur,
 Ol taşlarımızda bağlarımız olur,
 Ol bağlarunkara salkumlu üzümü olur,
 Ol üzümü sıkarlar, al şerâbı olur,
 Ol şerâbdan içen esrük olur. (Drs/82a/6-8)

Dede Korkut Kitabı'nda geçen ağaç türlerinin özelliklerini ve semantik yüklü anlamlarını verdikten sonra bu ağaç türlerinin benzer ve farklı yönlerinin anlambirimcik çözümleme yöntemiyle verilmesi konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Ağaç Türleri	Yaprak döker	Meyve verir	Dayanıklı	Esnek	DKK KULLANIMI
alma	+	+	-	-	Benzetme Yanak
badem	+	+	-	-	Benzetme Ağız
bağ	+	+	-	+	Şarap yapımı
kayın	+	-	+	+	Ok yapımı
kavak	+	-	-	-	Orman türü
kızılçuk	+	-	+	+	Değnek yapımı
meşe	+, -	+,-	+	-	Benzetme Kâfir ordusu
selvi	-	-	+	+	Benzetme Sevgilinin boyu

5. Sonuç, Tartışma ve Öneri

Bir toplumun dünya görüşünü akseden kavramları en iyi anlamının yollarından bir o kavram üzerine semiyotik ve semantik bir inceleme yapmaktır. Dede Korkut Kitabı, Oğuz Türklerinin dünya görüşünü en iyi aksettiren eserlerin başında gelir. Dede Korkut'ta yer alan önemli

kavramlardan biri de ağaç kavramıdır. Dede Korkut Kitabı'nda ağaç kavramı, daha çok simgesel (sembolik) gösterge özelliğiyle yer alır. Simge, toplumlararası bir anlaşma sonucu ortaya çıkan ve toplumdan topluma değişebilen ve daha çok soyut bir kavramın somut bir kavramla veya davranışla anlatıldığı göstergelerdir. Bu göstergeler başlangıçta nedensiz iken toplumun o göstergeye yüklediği manalarla gösterge zamanla nedenli olur. Dede Korkut Kitabı'nda başlangıçta nedensiz iken kendisine yüklenen anlamlarla nedenli bir göstergeye dönüşen kavramlardan biri de ağaç kavramıdır. Eserde simgesel özelliğiyle yer alan ağaç kavramı önemli bir yer tutmakta, ağacın kendisi kutsal kabul edilmektedir. Bu eserde kutsal kabul edilen ağaçların semiyotik ve semantik özellikleri ve bu özelliklerin ihtiva ettiği gizil (alt) anlamlar şunlardır:

Gölgelice kaba ağacın kuruması: Ağacın büyük olması Allah'ın azametine; gölgelice olması Allah'ın Rahim ve Rab isimlerinin gereği olarak koruyuculuk özelliğine işaret etmektedir. Kut inancının bir gereği olarak da bu ağacın kuruması devletin son bulması anlamına gelmektedir.

Başsız ve dipsiz ağaç/ İnsanların korkusu ağaç: Kutsal ve hayat ağacı inancına göre ağacın kişiyi mükâfat yeri olan cennete veya ceza yeri olan cehenneme götürmesi kastedilir. Ağaçtan hareketle burada Allah'ın bağışlayıcı (Gafur) ve kahredici (Kahhar) özelliği vurgulanmaktadır.

Evin önünde bir ağaç olması: Evde canlılığın devam ettiğinin göstergesidir.

Kaba ağaçta dal budağın kuruması ve yeşermesi: Neslin kesilmesi ve neslin devam edeceği vurgulanmıştır. Bu bağlamda ağacın kökleri atalara, gövdesi anne babaya ve dalları çocuklara benzetilmiştir.

Türk mitolojisinde yer alan ağacın yaratıcının birliğini ifade eden düşüncesi Dede Korkut Kitabı'nda yoktur. Yine yaratıcı ölmez, ezeli ve ebedidir anlamında yapraklarını dökmeyen ya da çok az döken bir ağaç türü eserde yer almaz. Dede Korkut'taki ağaç türlerinin çoğu yapraklarını döker. Yaratıcının doğmamasını ve doğurmamasını ifade edecek şekilde ağacın meyve vermemesi düşüncesi Dede Korkut'ta net değildir.

Sağlamlığı ve dayanıklılığıyla bilinen kayın ağacı gücün hükümdarlığın ve kut inancının simgesi olarak Dede Korkut Kitabı'nda geçmektedir. Eserde, badem, selvi, elma ağaçları sevgilinin güzelliğini anlatma sembolik olarak kullanılmıştır.

Dede Korkut Kitabı'nda ağaç ve türleri, hem bir inanç sistemi içerisinde (Tanrı, Gök Tanrı, Kutsal Ağaç, Hayat Ağacı, Şamanizm, İslam) hem de içtimai ve sosyal hayatın hemen her alanında kullanılan bir kavram olarak dikkat çekmekte ve eserdeki destansı hikâyelerin kurgusuna bu yönüyle etki etmektedir.

Dede Korkut Kitabı'nı okuyorum ama anlamıyorum diyen her yaştan okuyucu için ağaç kavramı gibi diğer kavramlar üzerinde yapılacak her çalışma, Türk dili ve edebiyatının en önemli eserlerinden biri olan bu eseri daha anlaşılır kılacaktır.

KAYNAKÇA

- Artun, E. (2006). *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri*. İstanbul: Kitabevi.
- Banarlı, N.S. (1998). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi 1*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Bars, M. E. Türk Kültüründe Ağaç Kültü Şor Kahramanlık Destanlarına Yansımaları, *International Journal of Social Science*, Number 27, p. 379-398.
- Barthes, R. (1979). *Göstergebilim İlkeleri* (B. Vardar ve M. Rifat, Çev.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (2010). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Elçin, Ş. (1997). *Halk Edebiyatı Araştırmaları (2. baskı)*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (1998). "Sunuş Bölümü" *Dede Korkut Kitabı İncelemeler- Derlemeler- Aktarmalar 1* Konya: Selun Yayınları.
- Ergin, M. (1988). *Oğuz Kağan Destanı*, Ankara.
- Ergin, M. (1998). *Dede Korkut Kitabı (18. baskı)*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergun, M. *Türk Ağaç Kültü İnancının Dede Korkut Hikâyelerindeki Yansımaları*. *Milli Folklor*, Sayı 47, s. 22-30
- Ergun, P. (2012). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Erkman-Akerson, F. (2005). *Göstergebilime Giriş*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1998). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*. İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Gökyay, O. Ş. (2006). *Dede Korkut Hikâyeleri*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Guiraud, P. (1999). *Anlambilim, La Sémantique*, (B. Vardar, Çev.). İstanbul: Multilingual.
- Gülensoy, T. (2011). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü A-N*. Ankara: TDK Yayınları
- İnan, A. (2013). *Tarihte ve Bugün Şamanizm (7. baskı)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karçoğa, S. (2015). *Dede Korkut Kitabı'nın Anlam Bilimsel Çözümlemesinde Kavram Alanın Rolü*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi.
- Locke J. (1996). *İnsan Anlığı üzerine Bir Deneme* (V. Hacikadiroğlu, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Mahmut, K. (2014). *Divvânu Lugâti't-Türk Giriş- Metin- Çeviri- Notlar- Dizin* (A. B. Ercilasun ve Z. Akkoyunlu, Haz.). Ankara: TDK Yayınları.
- Ögel, B. (1993). *Türk Mitolojisi (Cilt 1)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Özçelik, S. (2005). *Dede Korkut Araştırmalar, Notlar/ Dizin/ Metin*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Özkan, F. (2011) , *Yarımasun Yarçımasun Kargışı Üzerine, Dede Korkut ve Geçmişten Geleceğe Türk Destanları" Uluslararası Sempozyum Bildireler Kitabı*. Ankara: Güzel İş Ofset Matbaacılık.
- Rifat, M. (2009). *Göstergebilimin ABC'Sİ*. Ankara: Say Yayınları.
- Roland, B. (1998). *Göstergebilimsel Serüven* (M. Rifat ve S. Rifat, Çev.) İstanbul: YKY.
- Roux, J.-P. (2011). *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1998). *Dede Korkut Kitabı İncelemeler- Derlemeler- Aktarmalar 1*. Konya: Selun Yayınları.
- Saussure, F. (2011). *Genel Dilbilim Dersleri* (B. Vardar, Çev.). İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Tezcan, S. (2001). *Dede Korkut Üzerine Notlar*. İstanbul: YKY.
- Togan, Z. V. (1972). *Oğuz Destanı*. İstanbul: Ahmet Sait Matbaası.
- Türkçe Sözlük*. (2011). Haz. Şükrü Haluk Akalın ve diğerleri, Ankara: TDK Yayınları.

Vardar, B. (1979). Giriş, *Göstergebilim İlkeleri* (B. Vardar ve M. Rifat, Çev.). Ankara: Kültür Bakanlığı.

Vardar, B. (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Vardar, B. (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.